

27. Депутаты одобрили участие Узбекистана в ЕАЭС в качестве наблюдателя. URL: <https://www.gazeta.uz/ru/2020/04/28/integration-eeu>.

УДК 94:323.22+327(575.4)

Цанко О. М.

ВНУТРІПОЛІТИЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ СУЧАСНОГО ТУРКМЕНИСТАНУ

Стаття присвячена розкриттю сутності та змісту сучасної зовнішньої політики позитивного нейтралітету, яку понад 25 років проводить Туркменістан. Зокрема в статті зазначається, що ця політика слугує своєрідним зовнішньополітичним прикриттям всіх вад політичної системи сучасного Туркменістану, перетворюючись тим самим на політику ізоляціонізму. Основними внутріполітичними чинниками, які впливають на загальний вектор цієї політики, поряд з особливостями історичного розвитку туркмен в умовах відсутності власної держави є клановий і патріархально-родовий характер формування сучасної політичної системи Туркменістану, а також тотальна корупція в її середовищі.

Ключові слова: позитивний нейтралітет, ізоляціонізм, Туркменістан, корупція, політична система, клан.

Цанко О. М. Внутривполитические факторы формирования внешней политики современного Туркменистана

Статья посвящена раскрытию сущности и содержания современной внешней политики позитивного нейтралитета, которую более 25 лет проводит Туркменистан. В частности в статье отмечается, что эта политика служит своеобразным внешнеполитическим прикрытием всех пороков политической системы современного Туркменистана, превращаясь тем самым в политику изоляционизма. Основными внутривполитическими факторами, которые влияют на общий вектор этой политики, наряду с особенностями исторического развития туркмен в условиях отсутствия собственного государства является клановый и патриархально-родовой характер формирования современной политической системы Туркменистана, а также тотальная коррупция в ее среде.

Ключевые слова: позитивный нейтралитет, изоляционизм, Туркменистан, коррупция, политическая система, клан.

Tsapko O. Internal policy factors of foreign policy forming of modern Turkmenistan

The article is devoted to revealing the essence and content of the modern foreign policy of positive neutrality, which Turkmenistan has been pursuing for over 25 years. In particular, the article notes that this policy serves as a kind of foreign policy cover for all the shortcomings of the political system of modern Turkmenistan, thus becoming a policy of isolationism. The main domestic political factors influencing the general vector of this policy, along with the peculiarities of the historical development of Turkmen in the absence of their own state are clan and patriarchal-tribal nature of the modern political system of Turkmenistan, as well as total corruption in its environment.

Keywords: positive neutrality, isolationism, Turkmenistan, corruption, political system, clan.

На сьогоднішній день Туркменістан є однією з країн пострадянського простору, яка намагається дотримуватися принципу позитивного нейтралітету у своїй зовнішній політиці. Вперше про намір набути статусу постійно нейтральної держави перший президент Туркменістану С. Ніязов заявив ще в липні 1992 р. на саміті Наради з безпеки і співробітництва в Європі (нинішня ОБСЄ) у м. Гельсінкі. Основна сутність туркменського позитивного нейтралітету, на думку керманіча держави, полягала перш за все у «невтручанні у внутрішні справи інших країн» [1, с.122], відмові від застосування сили в міждержавних відносинах, пріоритеті рішень ООН в міжнародних справах, укріпленні добросусідства і співробітництва з усіма країнами тощо.

У 1995 р. у російській газеті «Деловой мир» була опублікована стаття С. Ніязова, у якій він викладав основні теоретичні положення та практичні висновки стосовно одержання Туркменістаном статусу нейтральної держави. Ці висновки зводилися до наступного:

- нейтралітет – це особлива відповідальність, яку Туркменістан бере на себе;

- постійний нейтралітет – це постійний політичний суверенітет і постійна політична незалежність;

- незалежний Туркменістан будує свою політику суворо на основі власних рішень і власного бачення проблем;

- туркменський народ схвалює миротворчий курс держави на шляху його інтеграції у світову спільноту;

- нейтральний Туркменістан, розташований на перетині євразійських шляхів, який поєднує в собі культурну й духовну близькість до ісламського світу й одночасно дотримується світськості та демократії як моделі свого розвитку, об'єктивно покликаний відігравати важливу роль у налагодженні зв'язків між Сходом і Заходом, у зміцненні миру в середньоазіатському регіоні [2, с.48-49].

Запроваджуючи такий формат зовнішньополітичних відносин, керівництво Туркменістану переслідувало свої власні як політичні, так і економічні інтереси, які були своїм загальним вектором спрямовані на

створення сприятливих зовнішньополітичних умов для збереження в країні одного з найбільш жорстких авторитарних режимів.

На сьогодні Туркменістан понад 25 років офіційно дотримується політики позитивного нейтралітету. Як показав час, ця політика призвела до того, що Туркменістан все більше відособлюється від навколишнього світу, а політика нейтралітету трансформувалася в політику ізоляціонізму з метою мінімізувати зовнішній вплив на внутріполітичне життя держави.

У пропонованій статті ми поставили собі за завдання, з'ясувати основні внутрішні чинники, які вплинули на формування та процес трансформації зовнішньої політики нинішнього Туркменістану.

Для початку необхідно зазначити, що на сьогоднішній день проблема впливу внутріполітичних чинників на зовнішню політику Туркменістану не є системно та комплексно дослідженою, як у вітчизняній так і в зарубіжній історіографії. Зазвичай науковці акцентують увагу на дослідженні питань двосторонніх економічних та політичних відносин Туркменістану з іншими країнами, вплив цих країн на розвиток економіки та політичного життя туркменського суспільства тощо.

В Україні серед науковців, які торкаються у своїх роботах досліджуваної тематики, слід згадати праці А. Гончарука, М. Дорошка, О. Кожухара, П. Ленського, Т. Ляшенко, Р. Жангожі, Т. Метельової тощо. Так, О. Кожухар досліджував основні етапи співпраці КНР з Туркменістаном у контексті загальної китайської економічної політики щодо країн центральноазіатського регіону [3]. Проблеми трансформації політичної системи Туркменістану у своєму дослідженні торкалася Т. Ляшенко [4; 5]. При цьому, авторка була однією з перших, хто звернув увагу на цивілізаційно-ціннісний аспект цієї трансформації. Інші вищезазначені дослідники загалом акцентували свою увагу на зовнішньополітичному співробітництві Туркменістану та країн Центральної Азії в енергетичній сфері. Дотично питання впливу неформальних інститутів політичної системи Туркменістану на зовнішню політику країни розглядали у своїх дослідженнях М. Зайдель [6] та Г. Кліпкова [7].

Ретельне опрацювання джерел дає підстави стверджувати, що політика нейтралітету сучасного Туркменістану витікає насамперед з

особливостей історичного розвитку туркменської державності та процесу становлення туркменів як нації. До російського завоювання у XIX ст. населення Туркменістану перебувало на рівні трибального (племінного) розвитку і власна держава у них на той час була відсутня. На території сучасного Туркменістану проживало 40 племен і 120 родів [4, с.45]. Серед цих спільнот дослідники виділяють шість найбільших племінних об'єднань, а саме народи теке (текінці), що переважали в центральній частині Туркменістану (зокрема й Ашгабаті), йомуди (ємуди) – у західній, салири і сарики – у південних, прикордонних з Афганістаном районах, ерсари – вздовж Середньої й Верхньої течії Амудар'ї і човдури, що населяли Дашховузський і північ Лебапського веляятів [4, с.136]. Водночас кожне плем'я-земляцтво говорило на загальнозрозумілій для всіх туркменів мові, але мало свій діалект та асоціювало батьківщину з територією свого фактичного проживання. За таких умов рівень національної самосвідомості туркмен залишається низьким.

Не сприяла консолідації туркменських племен і відсутність у них власної держави. Створена радянською владою в 1924 р. Туркменська Радянська Соціалістична Республіка як і інші республіки СРСР мала лише зовнішні атрибути державності, перебуваючи в повному підпорядкуванні московського центру.

Тому проголошення в 1995 р. політики нейтралітету Туркменістану загалом виходило з історичного прагнення туркмен максимально забезпечити власний політичний суверенітет на міжнародній арені.

Наступним вагомим внутріполітичним чинником, який визначальним чином впливає на зовнішню політику Туркменістану є регіонально-клановий принцип формування його політичної системи.

Слід зазначити, що для Туркменістану як і більшості пострадянських країн Центральної Азії після розпаду СРСР характерною ознакою стало повернення до історично складених традицій і звичаїв [4, с.112], зокрема патріархально-родових відносин, клановості, культивування патерналістського типу політичної свідомості громадян, формування культу особи лідера держави тощо. Водночас туркменське суспільство виявилось неготовим до сприйняття західних ліберально-демократичних ідей, що, зрештою, призводило до того, що країна опинилася поза світових

процесів модернізації, навпаки в ній дедалі більше почали відтворюватися традиційні архаїчні практики, як своєрідна противага сучасному світу з його стрімкою динамікою економічних та соціальних змін [6, с.406]. Все це в кінцевому результаті призвело до того, що в політичній системі Туркменістану виник певний інституційно-правовий вакуум, який був заповнений неформальними відносинами й інститутами, а діюча системи особистих зв'язків стала суттєвим компонентом традиціоналізму та архаїчності політики, що на сьогоднішній день стала суттєвою перепорою процесу формуванню в країні модерної інституційної структури.

Першою, хто в українській історіографії став системно досліджувати регіонально-кланові зв'язки була Т. Ляшенко. Дослідниця справедливо вважає, що ці зв'язки, в першу чергу є заснованими на землячкській єдності та певним чином структуровані на всіх рівнях соціальних відносин [5, с.250]. Після розпаду СРСР та проголошення незалежності Туркменістану в 1991 р., вплив кланів на політику держави суттєво зріс. На клановому характері влади в Туркменістані з позиції трайбалістичних практик, акцентує свою увагу і Г. Кліпкова [7, с.91]. Американська дослідниця К. Коллінс у книзі «Логіка кланової політики в Центральній Азії» зауважує, що Туркменістану притаманна загальна тенденція політичного розвитку центральноазіатських країн, коли «формальні режими усе більше вбирають у себе неформальну кланову політику» [8]. Зі свого боку додамо, що ці неформальні кланові зв'язки перетворюються у вагомий деструктивний чинник політичної системи Туркменістану який негативно вплинув на його міжнародний імідж.

Характеризуючи політичну систему Туркменістану загалом, Р. Жангожа та Т. Метельова, зазначають, що ми «маємо справу з однією з форм тоталітаризму, в якій поєднано ознаки диктатури з особливостями східних «деспотій» [9, с.214]. Особливо ця характеристика стосується періоду правління першого президента Туркменістану С. Ніязова (1990–2006). Сучасний дослідник Ю. Нісевич відносить режими Туркменістану до неоавторитарних, одним з різновидів якого є як «персоналістський режим» [10, с.116].

Ще одна причина формування авторитаризму в Туркменістані, на думку О. Кожухара, полягає у відсутності в радянський період у республіці

потужного політичного дисидентського руху та організованих альтернативних структур, рухів, народних фронтів, що, зрештою, зумовило те, що владу взяли в свої руки представники колишньої партійно-радянської номенклатури, а також вихідці з тих чи інших територіально-кланових угруповань [3, с.101]. Як слушно акцентує О. Фісун, «у більшості випадків пострадянські політичні траєкторії після падіння Радянського Союзу вели не до встановлення демократії, а до відновлення і модернізації системи напівтрадиційного панування» [11, с.3]. Американська дослідниця з проблем Центральної Азії М. Олкотт у дослідженні «Другий шанс Центральної Азії» [12, с.69-72] з цього приводу справедливо зазначає, що лідери країн Центральної Азії не схильні до демократичних реформ. Натомість вони більше перейняті експлуатацією природних та інших державних ресурсів, збереженням контролю над населенням, аніж розвитком демократичних інститутів.

Таким чином, сучасній політичній системі Туркменістану притаманні наступні характеристики: наявність кланів, які пов'язані між собою як формальними, так і неформальними зв'язками; їхня інкорпорація в інститути влади та визначальний вплив на прийняття політичних рішень; створення системи патронажних відносин як особливих спільнот людей, в основі єдності яких є матеріальний інтерес та потреба у взаємопідтримці при здійсненні позаправових фінансових, політичних дій.

На сьогодні керівництво Туркменістану, прикриваючись політикою нейтралітету, фактично утаємничує від світової спільноти інформацію про реальний стан в країні. Доступна ж інформація дозволяє констатувати те, що політика цієї держави і надалі визначається найперше родоплемінним устроєм туркменського суспільства та номенклатурно-політичного істеблiшменту.

Туркменська політична система характеризується протиборством різних регіональних кланів. Так, на початках свого правління С. Ніязов спирався на підтримку чарджоуського клану, який був одним з відгалужень клану теке, однак згодом з метою уникнення концентрації влади в руках одного клану він вольовим рішенням залучав до управління державою представників периферійних кланів. Все це призвело до того, що і в політичній системі Туркменістану простежується постійне

протиборство столичного клану теке з найбільш сильними периферійними кланами йомудів і марійців [13, с.71].

Як результат цієї боротьби, останні роки президентства С. Ніязова ознаменувалися прийняттям непередбачуваних рішень. Наприклад, у 2005 р. було закрито роботу великої кількості лікарень за межами столиці (звільнено декілька тисяч медичних працівників), ліквідовані пенсії, розформована Академія наук, значно скоротилися терміни навчання туркменської молоді в загальноосвітніх та вищих навчальних закладах (наприклад, навчання у туркменських вишах було скорочено до чотирьох років, причому два з них становила практика) тощо.

Усе це загалом дає можливість стверджувати, що незалежний період розвитку Туркменістану можна характеризувати як «демодернізація» [14, с.220]. На сьогодні ми бачимо фактичну відсутність у Туркменістані політичних сил, котрі були б здатними протидіяти руйнівним неформальним інститутам політики. Не можна до перемог демократії віднести й появу Демократичної партії Туркменістану, яка фактично є правонаступницею комуністичної партії Туркменістану і яка довгий час, до 2013 р., узагалі була єдиною в країні «партією влади» [15, с.50].

Вищезазначені характеристики політичної системи Туркменістану доповнюються наявністю в ній інституту корупції, яка має системний характер і від боротьби з якою Туркменістан, на відміну від решти пострадянських держав, фактично відмовився. Так, ще в середині 90-х рр. XX ст. під гаслом соціальної справедливості заробітну платню державним чиновникам в країні було фактично скасовано, а систему поборів і хабарів легалізовано й оголошено єдиним природним джерелом їхніх доходів [16, с.204]. В Індексі сприйняття корупції за 2020 р. Туркменістан знаходиться на 165-му місці [17], в той час як ще в 2016 р. на 154-му місці [18]. У межах регіону Центральної Азії саме показники Туркменістану є найкритичнішими (найкращі – у Казахстану). В оцінках Transparency International уряд держави робить недостатньо для мінімізації корупції, громадяни бояться виходити на антикорупційні протести.

Крім того, за С. Ніязова реальна влада фактично була зосереджена в одних руках, а країна була максимально ізольована від навколишнього світу [15, с.50]. У цей період закордонні контакти туркменського

керівництва звелися до мінімуму, а з 1999 р. був введений візовий режим із країнами СНД. У контактах із США та європейськими країнами Ашхабад робить ставку на налагодження зв'язків з керівництвом ряду нафтових компаній і окремими представниками політичного істеблішменту цих країн, які одночасно є лобістами економічних інтересів правлячої верхівки держави на міжнародному рівні. Самі ж міждержавні та міжурядові відносини з цими державами були зведені до мінімуму через сформовану репутацію «самого репресивного» на пострадянському просторі політичного режиму.

Після смерті С. Ніязова 21 грудня 2006 р. тимчасово виконуючим обов'язки президента став тодішній заступник голови уряду Г. Бердимухамедов. Його призначення відбулося всупереч Конституції Туркменістану, яка передбачає в подібних випадках передачу повноважень очільника держави голові меджлису. 14 лютого 2007 р. Г. Бердимухамедова було обрано президентом Туркменістану, правда для цього в Конституцію країни довелося попередньо внести зміни, які дозволяли виконуючому обов'язки президента брати участь у виборчому процесі.

Зі зміною глави держави у 2006 р. не змінився патріархально-консервативний стиль управління. До прикладу, сьогодні майже $\frac{3}{4}$ державних чиновників та 90% силовиків є текінцями, тобто вихідцями з того ж племені, до якого належить президент Г. Бердимухамедов. Правління Г. Бердимухамедова характеризує закритість і дистанційованість владної еліти від населення. Вона має сімейно-клановий характер, адже «еліта функціонує в рамках суворої ієрархії, де пріоритетними є особиста відданість президенту та спільність походження» [13, с.61].

У Туркменістані клановість також поєднується з вираженим непотизмом. Родичі усіх колишніх і діючих очільників країни займають низку важливих посад у державі та бізнесі. Інформація про родичів-високопосадовців є максимально утаємниченою; зазвичай, окремі факти стають відомими завдяки журналістським розслідуванням. Наприклад, 38-річний син Г. Бердимухамедова Сирдар, в якому вбачають наступного президента держави, у лютому 2020 р. став міністром промисловості і будівельного виробництва [19].

Таким чином, політична система сучасного Туркменістану є прикладом своєрідної деформалізації, коли формальні правила заміщені неформальними, які в свою чергу вбудовані в структуру неформальних інститутів. Цьому сприяють і відсутність в туркменському суспільстві громадянських інститутів та інших чинників активізації внутрішньополітичної конкуренції, що відкриває для владного режиму країни фактично необмежені можливості, за яких визначальними будуть саме деструктивні неформальні інститути політики.

Майже тридцятилітній період незалежного розвитку Туркменістану засвідчив відсутність поступу до демократичних цінностей. Натомість сформувався режим, базований на інших ціннісних установках. У країні відсутня реальна демократична конкуренція; вона витіснена переважно конкуренцією кланів. Політичний процес у державі, як справедливо зазначає А. Куртов, спрямований на інтереси лише певної частини політичної еліти, а не «низів» [6, с.316]. За роки незалежності в Туркменістані посилювалася лише структура президентської влади, натомість інші державні структури ослаблювалися, а паростки громадянського суспільства взагалі викорінювалися. У країні відсутня внутрішньопартійна демократія, а критика з боку опозиції фактично цілковито заблокована.

Все це загалом негативно відображається і на зовнішній політиці держави. За таких обставин фактично ми помічаємо подвійний стандарт, коли з одного боку Туркменістан пропагує миролюбиву політику невтручання у внутрішні справи та розвиток дружніх відносин з усіма державами, з іншого боку, як зазначає А. Бор, «аморфний характер нейтралітету дозволяє керівництву країни «розкручувати» концепцію, яка підходить на всі випадки життя, здавалось би навіть у суперечливих обставинах...» [20].

У сфері зовнішньоекономічної діяльності правляча верхівка Туркменістану зацікавлена в отриманні прибутків у секторах легкої та харчової промисловості, розвідки і розробки енергетичних ресурсів. У результаті цього на 2001 р. за даними [Index of Economic Freedom, The Heritage Foundation, U.S.A. 2001] ВВП Туркменістану становив

2,3 млрд дол., темпи його зростання тоді не перевищували 5%, а ВВП на душу населення складав лише 486 дол.

Подальший економічний розвиток країни пов'язаний із освоєнням багатючих запасів корисних копалин, що мають важливе значення для світової економіки. Так, за останніми оцінками в надрах Туркменістану (враховуючи прилегли до нього ділянки дна Каспійського моря) знаходиться 20,8 млрд т нафти і 24,6 трлн м³ газу [21]. На сьогодні в Туркменістані знайдено більше тисячі перспективних на нафту та газ структур, відкрито понад 150 покладів і лише 50 перебувають у стані розробки [22]. Нинішнє туркменське керівництво планує вже до 2030 р. довести видобуток нафти до 110 млн т і природного газу до 250 млрд м³.

Однак, незважаючи навіть на ці позитиви, існуюча в країні корупція і повна відсутність прозорої системи регулювання, створили досить несприятливий клімат для закордонних інвестицій, а рішення про їх допуск і надалі залишаються політично вмотивованими й обговорюються в кожному конкретному випадку у вищих ешелонах влади.

Слід відзначити, що на відміну від С. Ніязова, Г. Бердимухамедов намагається дещо активізувати зовнішньоекономічну діяльність з метою зміцнення позиції Туркменістану як регіонального торговельного центру, що призвело до інтенсифікації контактів з усіма сусідами по центральноазіатському регіону, особливо у сфері розвитку транспортних і енергетичних проектів. Починаючи з 2010 р., розпочалась активна стадія реалізації проектів з видобутку та транспортування нафти й газу (запуск газопроводу Туркменістан–Узбекистан–Казахстан–Китай тощо) [23]. Значно активізується співпраця Туркменістану з КНР, зокрема остання є єдиною країною, яку туркменське керівництво допустило до розробки газових родовищ на суходолі. Туркменістан також активізує свої економічні зв'язки з Іраном і Туреччиною.

Щодо сфери міжнародної безпеки Туркменістану, то попри вразливість його південних кордонів з Афганістаном, зокрема ймовірність вторгнення талібів та намагання зовнішніх гравців посилити вплив на офіційний Ашгабат, президент Г. Бердимухамедов намагається гарантувати собі довготривале правління, зокрема й через внесення змін до конституції країни, збереження нейтрального зовнішньополітичного курсу

та політики «нульової толерантності» в питанні приєднання Туркменістану до різних інтеграційних проєктів, зокрема російських.

Таким, чиним, політика позитивного нейтралітету, яку на сьогодні проводить Туркменістан логічно випливає з цілого ряду внутрішніх особливостей становлення та історичного розвитку туркмен як нації, зокрема того, що в них була відсутня власна державність, чим і пояснюється намагання Туркменістану через нейтралітет максимально унезалежити свій статус як суб'єкта міжнародно-правових відносин.

Другий внутріполітичний чинник визначається побудовою самої політичної системи Туркменістану, якій притаманні переплетення кланових та патріархально-родових відносин із новітніми тенденціями та потребою реагувати на виклики сучасності; встановлення режиму практично необмеженої влади державних лідерів та формування їхнього культу особи; культивування патерналістського типу політичної свідомості громадян; зрощення влади та фінансово-промислового капіталу; політичний фаворитизм і корупованість правлячої верхівки.

За таких обставин політика позитивного нейтралітету слугує своєрідним зовнішньополітичним прикриттям всіх вад політичної системи сучасного Туркменістану, перетворюючись на політику ізоляціонізму.

У зовнішньоекономічній сфері існуюча в країні тотальна корупція та повна відсутність прозорої системи регулювання, створює в Туркменістані несприятливий інвестиційний клімат, що в кінцевому результаті призводить до ще більшого відставання країни від сучасного світу, перетворює в кращому разі в сировинний придаток економік розвинутих країн світу, формує її негативний міжнародний імідж.

Використані джерела та література

1. Внешняя политика нейтрального Туркменистана: речи выступления и интервью Президента Туркменистана Сапармурата Туркменбаши. Ашхабад: Министерство иностранных дел Туркменистана, 1997. 144 с.

2. Сколов В. Страна в Каракумах (Туркменистан: на пути постоянного нейтралитета). Одесса, 2002. 162 с.

3. Кожухар О. Проблема демократизації пострадянських країн Центральної Азії. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2012. Вип. 45. С.100–103.

4. Ляшенко Т. Трансформація політичних систем в країнах Центральної Азії: національний та регіональний аспекти. Київ: ІПіЕНД, 2011. 288 с.
5. Ляшенко Т. Національна ідея в країнах Центральної Азії: особливості формування. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Кураса*. 2010. № 3. С.249–260.
6. Зайдель М. Система особистих зв'язків у владі на пострадянському просторі. *Гілея*. 2015. № 93. С.405–409.
7. Кліпкова Г. О. Дієспроможність державних інститутів: пострадянський аспект: дис. ... канд. політ. н.: 23.00.02. Харків, 2016. 176 с.
8. Collins K. The logic of clan politics. Evidence from the Central Asian trajectories. *World politics*. Princeton, 2004. Vol. 56. № 2. P.224–261.
9. Жангожа Р., Метельова Т. Незалежний Туркменістан: демодернізація. *Особливості суспільно-політичної модернізації країн пострадянського простору* / за ред. А. Г. Бульвінського. К.: ДУ «Ін-т всесв. історії НАН України», 2017. С.201–220.
10. Нисневич Ю. Современный авторитаризм и коррупция. *Мировая экономика и международные отношения*. 2017. № 1. Т. 61. С.108–120.
11. Фісун О. Інверсійні траєкторії пострадянських політичних режимів і моделі неопатримональної консолідації. *Національна безпека України*. Київ, 2004. С.3–12.
12. Олкотт М. Второй шанс Центральной Азии. Москва; Вашингтон: Моск. Центр Карнеги; Фонд Карнеги за Межд. мир, 2005. 487 с.
13. Кохан Г. Явище політичної корупції: теоретико-методологічний аналіз. Київ: НІСД, 2013. 232 с.
14. Горак С. Туркменистан после Туркменбаши: к вопросу трансформации режимов личной власти. *Политологическая экспертиза: ПОЛИТЭКС*. 2007. №3. С.62–78.
15. Грозин А. Элиты Туркменистана и центральноазиатские кланы: общее, особенности и трудности модернизации. *Азия и Африка сегодня*. 2010. № 9. С.50–51.
16. Папазогло В. Деструктивні неформальні інститути політики держав Центральної Азії: приклад Узбекистану та Туркменістану. *Політичне життя*. 2017. № 4. С.43–47.
17. Рейтинг стран мира по индексу восприятия коррупции в 2020 г. URL: <https://gtmarket.ru/ratings>.
18. Центральная Азия в Индексе восприятия коррупции. URL: <http://theopenasia.net/articles/detail/tsentralnaya-aziya-v-indekse-vospriyatiya-korruptsii>.
19. Туркменістан: президент призначив свого сина міністром. URL: <https://www.radiosvoboda.org/news-turkmenistan-sy>.

20. Бор А. Туркменистан: власть, политика и петроцентризм. Программа по России и Евразии. Март. 2016. 10 с.

21. Згідно з публікацією British Petroleum, на 2015 р доведених запасів 17,5 трлн. куб. м. *BP Statistical Review of World Energy*. 2016. June. P.20. URL: <https://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/energy-economics/statistical-review-2016/bp-statistical-review-of-world-energy-2016-full-report.pdf>. 2.

22. В Туркменистане продолжают освоение месторождения Галкыныш. 12.05.2014. URL: http://total.kz/business/energy/2014/05/12/v_turkmenistane_prodolzhayut_osv

23. Изимов Р. Китай и Туркменистан: региональное измерение. URL: <https://cabar.asia/ru/ruslan-izimov-kitaj-i-turkmenistan-regionalnoe-izmerenie>.

УДК 94:323.2+327(574)

Грицик Л. Ю.

ВПЛИВ ВНУТРІШНІХ РЕСУРСІВ НА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ КАЗАХСТАНУ

У статті аналізується вплив на зовнішньополітичне позиціонування Республіки Казахстан прикордонних відносин, поліетнічного та поліконфесійного чинника, особливостей історичного розвитку казахів і пов'язаного з ними характеру формування політичної системи після проголошення незалежності. Встановлено, що внутрішні чинники обумовлюють багатовекторну стратегію реалізації пріоритетів зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності РК з 1991 р.: забезпечення національної безпеки, національної єдності, економічного розвитку з перспективою входження в 30-ку розвинених країн світу.

Ключові слова: Казахстан, зовнішня політика, національна безпека, Росія, КНР, Центральна Азія.

Грицик Л. Ю. Влияние внутренних ресурсов на внешнеполитическую деятельность Казахстана

В статье анализируется влияние на внешнеполитическое позиционирование Республики Казахстан приграничных отношений, полиэтничного и поликонфессионального фактора, особенностей исторического развития казахов и связанного с ними характера формирования политической системы после провозглашения независимости. Установлено, что внутренние факторы обуславливают многовекторную стратегию реализации приоритетов внешнеполитической и внешнеэкономической деятельности РК с 1991 г.: обеспечение национальной безопасности, национального единства, экономического развития с перспективой вхождения в 30-ку развитых стран мира.

Ключевые слова: Казахстан, внешняя политика, национальная безопасность, Россия, КНР, Центральная Азия.